

LEDA

LEKSIKOGRAFER
I DANMARK

LEDA-Nyt nr. 70 – november 2020

ISSN 1603-7006 Redigeret af Asgerd Gudiksen og Patrick Leroyer

Meddelelser fra bestyrelsen	s. 2
Indkaldelse til medlemsmøde	s. 3
Referat af generalforsamlingen 2020	s. 4
Årsberetning 2019-20 (fremlagt på generalforsamlingen)	s. 6
Margrethe Heidemann Andersen: Ex on the Beach – mere end blot underholdning	s. 8
Lars Brink: Ord-transformationer	s. 10
Mindeord	s. 13
Kend din leksikograf	s. 14
Kort nyt fra den leksikografiske verden	s. 17

Medlemsmøde

SAOB - nu och i framtiden

Pär Nilsson & Bodil Rosqvist
Svenska Akademiens ordbok (SAOB)

Onsdag d. 2. december 2020 kl. 15

Afholdes digitalt.

Link sendes nogle dage før mødet

Meddelelser fra bestyrelsen

Kære Medlemmer!

Året 2020 kom til at gå anderledes end vi havde troet alle sammen. I bestyrelsen holdt vi os længe lidt afventende, og i efterårssæsonen bliver der kun et enkelt møde, mødet den 2. december. Men nu er LEDA i gang igen, og forårssæsonen tør vi love bliver som den plejer med to medlemsmøder og generalforsamling. Hvad vi derimod ikke tør love, er selvfølgelig at disse møder vil komme til at foregå på den gode, gamle måde. Sandsynlighed for digitale møder er nok stor. Vi får se.

Mange venlige hilsener fra bestyrelsen

Imellem hvert nyhedsbrev lægges nyheder på vores hjemmeside: <http://leksikografer.dk>.

LEDA-Nyt udgives af Foreningen af Leksikografer i Danmark (LEDA) og udkommer to gange om året.

LEDA-Nyt udsendes fast til LEDA's medlemmer, og ældre numre af tidsskriftet kan desuden downloades fra LEDA's hjemmeside (www.leksikografer.dk).

Bidrag til næste nyhedsbrev sendes til formanden senest 1. februar 2021

Dette nummer er redigeret af Asgerd Gudiksen og Patrick Leroyer.

LEDA er en forening der fungerer som forum for praktisk og videnskabeligt ordbogsarbejde og ledes af en bestyrelse, som frem til næste generalforsamling består af:

Asgerd Gudiksen (Ømålsordbogen, NorS, Københavns Universitet), formand, gudik@hum.ku.dk

Ida Elisabeth Mørch (Dansk Sprognævn), kasserer, moerch@dsn.dk

Malene Ullerlund Madsen (Ordbogen A/S), mum @ordbogen.com

Patrick Leroyer (Center for leksikografi, Aarhus Universitet), pl @cc.au.dk

Jonas Jensen (DSL), jj @dsl.dk

Susanne Lervad (Center for Tekstilforskning, Saxo, Københavns Universitet), npf698@hum.ku.dk

Henrik Køhler Simonsen (MSC, Copenhagen Business School), hks.msc@cbs.dk

CVR: 37588997

Medlemsmøde

Pär Nilsson & Bodil Rosqvist
Svenska Akademiens ordbok (SAOB)

SAOB - nu och i framtiden

Svenska Akademiens ordbok (SAOB) är en historisk och samtidsspråklig ordbok som beskriver det svenska språket från 1521 fram till nutid. Projektet har pågått sedan slutet av 1800-talet och närmar sig nu sin fullbordan. När en komplett ordbok från A–Ö är färdig börjar det omfattande arbetet med att uppdatera och revidera ordboksinnehållet. Därmed finns det för första gången på 125 år möjlighet att tänka i nya banor vad gäller artiklarnas utformning och innehåll.

Föredraget kommer att handla dels om det aktuella arbetet med SAOB så som det ser ut idag, dels om det framtida revideringsarbetets möjligheter och utmaningar.

Onsdag d. 2. december kl. 15

Afholdes på Zoom

Link fremsendes nogle dage før mødet

Referat af LEDA's generalforsamling den 27. maj 2020 kl. 17.00

Generalforsamlingen blev afholdt på Zoom. I alt 17 deltog i generalforsamlingen.

Ordstyrer: Henrik Lorentzen

Referenter: Jonas Jensen

Dagsorden ifølge vedtægterne:

1. Valg af dirigent og referent.
2. Formanden aflægger beretning.
3. Kassereren fremlægger det reviderede regnskab.
4. Fastsættelse af kontingent.
5. Valg af formand, to bestyrelsesmedlemmer og en suppleant. På valg er formanden Asgerd Gudiksen (indvalgt 2018), bestyrelsesmedlemmerne Patrick Leroyer (indvalgt 2016) og Nicolai Hartvig Sørensen (indvalgt 2017) samt suppleant Susanne Lervad (indvalgt 2018).
6. Valg af revisor og revisorsuppleant. På valg er Christian Becker-Christensen og Anita Ågerup Jervelund.
7. Eventuelt

Der var ikke indkommet forslag til dagsordenen ud over de ovenfor nævnte.

Ad. 2. Formandens beretning

Formanden kunne fortælle at foreningen i det forgangne år desværre kun havde afholdt 2 medlemsarrangementer på grund af coronasituationen. Derimod var LEDA-nyt udkommet som sædvanligt. Formanden opfordrede alle medlemmer til at gøre redaktionen opmærksom på arrangementer og nyheder der kunne have fagfællernes interesse (jf. beretningen nedenfor)

Ad. 3. Kassereren fremlægger det reviderede regnskab

Kassereren havde sendt regnskabet rundt sammen med indkaldelsen (2020-05-05). Ida opsummerede. Det er blevet lidt billigere at være LEDA, navnlig pga. bankskifte fra Danske Bank til Arbejdernes Landsbank der har betydet en væsentlig nedgang i udgifterne til bankgebyrer. Medlemstallet er stabilt. Henrik Lorentzen bemærkede at overskuddet er relativt stort. Asgerd forklarede at en væsentlig årsag var at udgifterne til dækning af rejseudgifter til ikke-københavnske medlemmer af bestyrelsen og til foredragsholdere af forskellige grunde havde været mindre end de plejede. Bestyrelsen havde ikke til hensigt at etablere en opsparing. Foreningens midler skulle bruges til aktiviteter der understøttede foreningens formål og komme medlemmerne til gode. Der var stor enighed om at de første medlemsmøder efter coronakrisen skulle fejres med gode kager til kaffepausen.

Ad. 4. Fastsættelse af kontingent

Det blev besluttet at fastholde den nuværende kontingentsats på 150 kr. årligt.

Ad. 5. Valg til bestyrelsen

Asgerd Gudiksen, Patrick Leroyer og Susanne Lervad var alle villige til genvalg, og alle tre blev genvalgt. Nicolai Hartvig Sørensen genopstillede ikke. Det blev besluttet at suppleanten Jonas Jensen overgår til at være ordinært bestyrelsesmedlem i Nicolais sted, valgt for en toårig periode. Bestyrelsen havde foreslået Henrik Køhler Simonsen som ny suppleant. Henrik K. S. blev indvalgt, ekstraordinært for en etårig periode. Bestyrelsen

omfatter således ind til næste generalforsamling: Asgerd Gudiksen (formand), Ida Elisabeth Mørch (kasserer), Patrick Leroyer, Malene Ullerlund Madsen, Jonas Jensen og suppleanterne Susanne Lervad og Henrik Køhler Simonsen.

Ad. 6. Valg af revisor og revisorsuppleant

Revisor og revisorsuppleant blev begge genvalgt (hhv. Christian Becker-Christensen og Anita Ågerup Jervelund).

Ad. 7. Eventuelt

Henrik Lorentzen kunne (efter spørgsmål desangående fra Asgerd) fortælle, at årets EURALEX-konference er udskudt til september 2021 (pga. coronaen). Yderligere oplysninger kan findes på konferencens hjemmeside.

Henrik K.S. foreslog virksomhedsbesøg hos hhv. lex.dk's redaktion og hos Dansk Lægemiddelinformation A/S

Der var generelt stemning for en tur ud i det leksikografiske landskab. :-)

Årsberetning for LEDA for året 2019-2020 ved formanden

Medlemsmøder

Der har været afholdt to almindelige medlemsmøder siden sidste generalforsamling.

Den 25. september 2019 diskuterede Henrik Køhler Simonsen i foredraget *Augmented Writing: Nye muligheder og teorier for leksikografien* en række AW-teknikker, og nogle af dem fik deltagerne også mulighed for selv at afprøve. Foredraget har dannet grundlag for en artikel i LEDA-nyt 69.

Den 27. november 2019 holdt Heidi Agerbo Christensen et foredrag med titlen *Den operative funktion: teoretisk beskrivelse og praktisk implementering*, hvor hun fremlagde hovedresultaterne fra sin ph.d.-afhandling. Heidi har ligeledes skrevet en artikel til LEDA-nyt 69 på grundlag af foredraget.

Der var planlagt to møder i foråret, men begge møder måtte aflyses på grund af coronasituationen. Begge hold foredragsholdere har dog beredvilligt lovet at holde foredragene på et senere tidspunkt. Det drejer sig om *Kontroversielle ord i Den Danske Ordbog før og nu* ved Sanni Nimb & Lars Trap-Jensen og *Dansk Navneleksikon – en ny, digital personnavneordbog* ved Birgit Eggert, Bo Nissen Knudsen, Lars-Jacob Harding Kællerød & Michael Lerche Nielsen. Bestyrelsen har også tænkt sig at gennemføre den ordbogsekskursion der blev foreslået ved generalforsamlingen 2019, måske i foråret 2021, og har også andre ideer. Vi modtager dog meget gerne forslag til emner både ved generalforsamlingen og når som helst, fx på e-mail eller ved et almindeligt møde. Desværre er det endnu usikkert hvornår vi kan genoptage LEDA-møderne.

Bestyrelsesmøder

Bestyrelsen har i det forløbne år holdt tre fysiske møder: den 25. september, 27. november (før medlemsmøderne) og den 22. januar (før den årlige bestyrelsesfrokost, i år på Bryggens Spisehus). Møderne har haft den samme dagsorden som tidligere år: medlemsmøder, LEDA-Nyt og hjemmesiden. Desuden afholdt vi et møde på Zoom 22. april, hvor vi diskuterede generalforsamling.

Generalforsamling 2019

Den årlige generalforsamling 2019 blev afholdt d. 8. maj. Ved generalforsamlingen afgik Jaqueline Levin. I stedet blev Malene Ullerlund Madsen (ligeledes fra ordbogen.com) indvalgt som bestyrelsesmedlem. Ida Mørch blev desuden genvalgt som bestyrelsesmedlem og Jonas Jensen som suppleant. Bestyrelsen har i perioden 2019-2020 således bestået af Asgerd Gudiksen, Malene Ullerlund Madsen, Patrick Leroyer, Ida Elisabeth Mørch, Nicolai Hartvig Sørensen, Susanne Lervad og Jonas Jensen.

Revisor og revisorsuppleant har været Christian Becker-Christensen og Anita Ågerup Jervelund, der blev ligeledes genvalgt ved generalforsamlingen i 2019.

LEDA-Nyt

LEDA-Nyt er udkommet to gange i perioden, nr. 68 i november 2019 (27 sider) og nr. 69 i april 2020 (30 sider). I år har foruden formanden Jonas Jensen, og Nicolai Hartvig Sørensen deltaget i redigeringen med god hjælp fra Patrick Leroyer ved korrekturlæsningen. Det har som det ses været ganske lange numre med mange artikler. Også nr. 70 vil udkomme planmæssigt. Det kan dog muligvis komme til at knibe lidt med stof fordi forårets foredrag

har måttet aflyses og ligeledes mange af de konferencer vi plejer at få beretning fra. Hvis der er nogle af medlemmerne der i skuffen eller i hovedet har noget der kunne blive til en LEDA-nyt-artikel hører vi meget gerne fra dem. Også bidrag til *Kort nyt fra den leksikografiske verden* er velkomne. Længden på miniartikler til *Kort nyt* er på ca. 200 ord, de længere artiklen har ikke fast længde med plejer at være på 4-6 sider. Fristen for næste LEDA-Nyt er den 1. oktober, og bidragene sendes til formanden, Asgerd Gudiksen gudik@hum.ku.dk. Hvis nogen kunne tænke sig at indsende en artikel, vil det være fint at kontakte formanden inden fristen.

Hjemmeside

LEDA har som bekendt også en hjemmeside og Facebook. Her annonceres medlemsmøderne, og der lægges også oplysninger op om leksikografiske konferencer og andre relevante begivenheder. Vi er jo naturligvis glade for tip om arrangementer der har interesse for foreningens medlemmer – og også glade for at de der er på Facebook, husker at ”like” opslagene, så de slår bedre igennem.

Arbejdet med LEDA’s hjemmeside og Facebook blev ved generalforsamlingen 2020 overtaget af Malene Ullerup Madsen. I november gik Malene på barselsorlov, men heldigvis er den tidligere webredaktør Jaqueline Levin trådt til som barselsvikar, når det kniber for Malene med at få tid til arbejdet.

Ex on the Beach – mere end blot underholdning

Margrethe Heidemann Andersen

Reality-serien *Ex on the Beach* havde premiere i dansk tv i august 2018 og blev hurtigt en succes. Allerede i februar 2020 startede sæson 4, og såvel de unge deltagere som deres sprog har siden fået en del bevågenhed, ikke mindst fordi det er blevet offentliggjort at vi i Dansk Sprognævn forsker i sproget i *Ex on the Beach*. Det gør vi fordi vi mener at det sprog der anvendes her, er repræsentativt for hvordan unge (eller i hvert fald en del af de unge) taler når de er sammen med andre unge, hvilket kan være givtigt ikke blot i forbindelse med forskning i unges sprog, men også i forbindelse med redigeringen af *Nye ord i dansk 1955 til i dag* (herefter omtalt som NOiD).

Jeg har i forbindelse med min egen forskning arbejdet med sæson 1 hvor jeg mere specifikt har undersøgt de unges brug af engelske lån, og det er derfor de engelske ord der anvendes i *Ex on the Beach*, der er omdrejningspunktet for denne lille artikel.

De engelske lån jeg her omtaler, er defineret som direkte lån indlånt efter 1945. De få ord (fx *champ* og *showtime*) som jeg ikke har kunnet datere vha. ordbøgerne eller Dansk Sprognævns ordsamling, er taget med selvom det ikke kan verificeres at der er tale om nyere lån. Da LEDA-Nyt jo er et leksikografisk tidsskift, er fokuset for artiklen her de unges brug af etablerede, engelske lån (altså ord der kan slås op i ordbøgerne) i forhold til deres brug af uetablerede, engelske lån. Lidt mere specifikt er formålet med artiklen at undersøge i hvilken udstrækning talesprogsdata som det vi finder i *Ex on the Beach*, er interessant for leksikografer og ordbogsredaktører.

De ca. 2500 direkte engelske lån der findes i sæson 1 af *Ex on the Beach*, er fordelt på 350 forskellige leksemer. Lidt over halvdelen af leksemerne findes enten i *Den Danske Ordbog* (herefter kaldt DDO) eller i NOiD, fx *action*, *barbecue*, *bitch*, *hooke op*, *motherfucker*, *nice*, *no-go* og *whine*. Alle udtryk med ordene *fuck* (fx *fuck dig*, *fuck det*, *fuck off*) og *fucke* (*fucke af*, *fucke med*) er registreret som tilhørende det etablerede ordforråd, også selv om det præcise udtryk ikke findes i nogen af ordbøgerne. Resten af ordene (altså knap halvdelen) findes ikke i de to ordbøger. Det er ord som *backflip*, *doubledate*, *connection*, *flowergirl*, *FYI*, *grouphug*, *honey*, *mate*, *proof*, *random*, *sketchy*, *thanks*, *twofaced* og *what* (som udråbsord), hvoraf mange næppe vil komme med i hverken DDO eller NOiD. En relativt stor del af de engelske lån som de unge bruger, er således lavfrekvente, tilfældige engelske lån som verbalforbindelsen *work out* (i sætningen *Det kan være det ikke worker out*), verbet *attach* (*Jeg vil ikke være alt for meget attached til nogen overhovedet*), adjektivet *brown* (*Du er fandeme blevet brown*) og substantivet *girlcode* (*Jeg er god til girlcode*). Andre af de brugte ord er efter min mening dog så frekvente at man godt kunne overveje at tage dem med i NOiD, fx *FYI* (*Bare lige FYI, hun ved alt, hun var selvfølgelig nysgerrig as fuck*), *random* (*Men det er ikke bare en random fyr der er kommet med det her*) og *what* (*Jeg tror bare de tænker sådan her 'what to ekser nu og en af hvert køn altså'*), der alle allerede findes i Sprognævnets ordsamling. Det er altså ikke sådan at disse ord er nye i forhold til indsamlingen af nye ord i dansk, men måske har de ”simret” i ordsamlingen så længe at det er på tide at de kommer med i NOiD. Faktisk er der allerede en del opslagsord der er kommet med i de nyeste opdateringer af NOiD, som er kommet ind i ordbogen bl.a. gennem

arbejdet med Ex on the Beach, fx *atv* (der også kommer med i den næste opdatering af *Retskrivningsordbogen*) *legit* og *buff*.

Det er ikke så overraskende at arbejdet med Ex on the Beach har givet adgang til viden om unges uformelle sprog og dermed til nye og nyere engelske lån. Det der måske er mere overraskende, er at dette arbejde også har givet viden om huller i de eksisterende ordbøger. Det har fx undret mig at ordene *champ* (for *champion*) og *showtime* ikke står i nogen dansk-danske ordbøger (heller ikke Ordbog over det Danske Sprog) jeg har slået op i – de er næppe helt nye i dansk og kunne vel godt have været indlemmet i ordbøgerne for længst. Konklusionen bliver derfor at Ex on the Beach har vist sig at være en nyttig kilde, ikke bare til forskning i unges sprog og i tilvæksten af nye ord i dansk, men også til huller i ordforrådet i ordbøger over almensproget. I Dansk Sprognævn vil vi derfor fremover blive ved med at have fokus på unges sprog sådan som det fx forekommer i realityserier.

Margrethe Heidemann Andersen
Seniorforsker
Dansk Sprognævn
heidemann@dsn.dk

Ord-transformation

Lars Brink

LEDA-Nyts redaktør spurgte i oktober, om læserne havde noget liggende i deres skuffer, som kunne fylde lidt i det afmagrede blad. Jeg sendte hende flg. uprætentiøse klumme, som jeg forestillede mig, at LEDA-Nyts læsere ville nikke genkendende til:

Problem – udfordring

Mange læsere har i tidens løb bedt mig om at sige et par borgerlige ord om den nye betydning af *udfordring* = 'problem'. Det undrer, at utilfredsheden er så stor, for man kan jo ikke åbne for tv uden at høre om folk, der sidder til halsen i udfordringer, ja, der synes at være nogle, der slet ikke længere tør sige *problem*.

Den nye betydning ser ud til at være kommet ind i sproget i 1970'erne. Lige før den kom ind, betød ordet altså kun 'krav om duel'. Ordet var et såkaldt historisk ord – ligesom *viking* og *træhest* – idet vi kun kendte dueller fra historien. De var forbudt i de fleste lande, da det jo ikke er tilladt almindelige borgere at bryde politiets voldsmonopol.

Den sidste duel i Danmark fandt sted i år 1900, hvor en ondsksfuld anmelder, Edvard Brandes, i en anmeldelse havde tilkendegivet, at en velkendt kongelig skuespiller gik over scenen, som om han havde gjort i bukserne. Det udløste en lussing på åben gade og en udfordring til duel på pistoler. De overlevede begge, men fik hver 2 ugers fængsel.

Den nye betydning er taget fra amerikansk-engelsk *challenge*. Også dér betød det 'udfordring til duel', men en skønne dag fandt en lidt for kreativ amerikaner på at bruge ordet i overført betydning = 'problem'. Hvorfor det? Jo, amerikanerne er om muligt endnu mere prestige-fikserede end os andre, særlig politikere og store forretningsmænd. Hvis de fortæller offentligheden, at de har problemer, er de bange for, at en vælgerflugt sætter ind, eller at kurserne rasler ned. Det er meget smartere at lyve lidt og sige, at de har fået en udfordring (i overført forstand), thi en ægte udfordring er jo noget, man ikke ubetinget er ked af. Man kan ligefrem glæde sig til at få den pågældende plageånd ryddet af vejen.

Det er meget få problemer, man glæder sig til at løse (bortset fra skak- og matematik-problemer). Hvilket ikke modsiger, at man glæder sig til at *få* løst og til at *have* løst et problem. Derfor er det næsten altid uærlig sprogbrug, når folk sammenligner deres problemer med spændende udfordringer.

Andres problemer behøver man derimod ikke at bagatellisere: »Har du problemer med studiegælden, hjælper vi dig!« (autentisk reklame). Her ville det være dumt at sige *udfordringer*. Heller ikke livsfarlige problemer bør forskønnes: »Houston, we have a problem!«

Dernæst spurgte Asgerd, om jeg lidt tydeligere kunne pine et leksikografisk perspektiv ud af teksten. Det er det, der her skal forsøges.

Jeg kalder det *ord-transformation* og har naturligvis valgt det som modsætning til Chomskys transformationer. Skønt manden er himmelhøjt begavet, fremstår hans transformationer som det værste af alt: gold spekulation, der aldrig kan påvises. At al tale rummer en transformation fra en dybdestruktur til en overfladestruktur – jamen, det kan da godt være! For der er så meget, der godt kan være. Hans bog fra 1957 burde være begyndt med et

empirisk forsøg på en påvisning af disse transformationer og ikke med at fastslå dem som et udgangspunkt.

Mine ordtransformationer kan bevises i meget streng forstand, for de er velkendte og fuldt bevidste.

En ordtransformation er dette, at en sprogbruger er lige ved at sige et bestemt ord – har det helt fremme på tungen – men så i sidste øjeblik udskifter det med et andet.

Jeg var 13 år, da min far greb mig i at sige *nødtørstig*. Han var ikke rettelysten, men gjorde mig dog diskret opmærksom på, at voksne altovervejende sagde *nødtørftig*. Det godtog jeg ikke, så vi væddede. Men efterhånden som flere og flere belæg indløb, måtte jeg give mig. Forbløffende, at jeg selv skulle have digtet en sådan form eller have den fra andre børn, der selv havde digtet den – en form ligeså selvfølgelig for mig som *Rådhuspladsen*.

Den næste tid blev en svær tid. Jeg ville selvfølgelig ikke have en hjemmelavet udtale siddende på mig, endsige en børneform, så når *nødtørstig* var i anmarch, skyndte jeg mig at transformere den til det konventionelle.

Andre tilfælde er mere kollektive. De simpleste er de mange geografiske navneskifter. I 1982 indførtes – gnidningsløst – pinyin-systemet, hvorved fx *Peking* ændredes til *Beijing*. Skønt systemet så klart bygger på engelsk (*j = dj*), gik det på meget få år sin sejrsgang over verden. Men i overgangsfasen kunne man naturligvis iagttage ordtransformation, hos sig selv og andre. *Pekingeseren* beholdt vi, men mange transformerede også *pekinganden*.

Mange transformationer er politisk bestemte: *Persien* → *Iran*, *Bombay* → *Mombai*, *Burma* → *Myanmar* osv., men de færreste danskere interesserer sig for baggrunden, og så går det, i vor tid, hurtigt. Kontroversielt var derimod skiftet *Godthåb* → *Nuuk*, men nu er selv Dronningen gået over. Som god lingvist ved jeg naturligvis, at den lokale form ikke er mere korrekt end ens modersmåls, ja, at det er nonsens at tale om korrekthed uafhængigt af modersmål, så jeg holder fast. Men slipper ikke for mit sprogcenters fristende transformations-tilbud, eftersom jeg nu, hvor *Nuuk* næsten har sejret, uvægerlig bliver mistænkt for at være eskimo-plager, når jeg holder fast. (Der var ikke én mors sjæl, der sagde *Nuuk* i 50'erne, på dansk). At *Godthåb* ikke er stuerent, kan jeg bevise ved at sammenligne det med *Siam*, der i dag er et fint gammelt navn for *Thailand*; det bæres af fornemme banker derude og anstændige barer, hvorimod man ikke finder nogen *Godthåb Sparekasse* endsige *Godthåbs Bodega* herhjemme.

Geograferne må lide af nærmest skizofren ordtransformation. Disse sprog-amatører har den tvangstanke, at det lokale er mere korrekt end det danske. Så de skriver rask væk *Roma*, *Venezia*, *California* og *Malmö* i deres atlas. Hvad de selv siger, ved jeg ikke, men vilde transformationer undgår de ikke, den ene eller den anden vej.

Så er der de ny-tabuerede ord som *neger*. Her er ordtransformation meget udbredt. Et ord, der indtil 1965 – og i folkelige kredse indtil ca. 1980 – var blottet for negativ værdiladning og negative associationer (ville Astrid Lindgren bruge et nedladende ord?), må nødvendigvis være det første, der melder sig for folk af passende alder. Bl.a. fordi der ikke er noget nemt hurtigt alternativ (*sort*, *afrikaner*, *afro-dansker*; de to sidste betyder ikke 'neger', der jo hentyder til en race). Herefter kan man så transformere til noget mere stuerent.

Det fra ældre tid tabuerede *luder* er blevet kaldt sprogets grimmeste ord. Dels pga. betydningen, dels pga. klangen: Ord på *[-uð'ɔ]* er misliebige: *sludder*, *mudder*, *kludder*, *skuddermudder*, men selve lyden er også grim. Og oprindelsen gør det ikke bedre: "ådsel lagt ud som lokkemad". Værsgo og spis! – Men i min barndom var dette i jævn tale normalordet, vsa. en skov af eufemismer: *letlevende*, *gadepiger*, *glædespiger*, *det lettere kavalleri* m.m. Jeg var mindst 15, da jeg erfarede, at man i saglig tale sagde *prostitueret*. Transformationen lykkedes, men mærkes hver gang, dette evige emne melder sig.

Så er der de *taktiske* transformationer. Dé omfatter naturligvis *problem* → *udfordring*:

Man vil ikke indrømme, at man har et problem og lader derfor, som om det er en spændende opgave, man glæder sig til at løse. – Der er arsenalet af ejendomsmæglernes *nedslidt* → *charmerende*, *lille* → *overkommelig*, *stor* → *parklignende* osv., engang må transformationerne have været psykiske realiteter. Tidligere levede bankerne af *renter*, men det viste sig lettere at erstatte nogle af dem med → *gebyrer*. Staten foretrækker også disse *gebyrer* for ← *skatter*. Der er myriader.

Op gennem 70'erne havde Socialdemokratiet og SF hver for sig trænet deres politikere i at udskifte det gode gamle *arbejder* og *arbejderklassen* med det bredere *lønmodtagerne*. Alligevel kunne en forfatter engang i 80'erne gribe Gert Petersen i at glemme ordtransformationen. Flov historie.

Leksikografisk? Det synes jeg. Hvis mange danskere i deres mentale leksikon transformerer fx *problem* til *udfordring*, er det ikke et individuelt samtalefænomen, men et sprogfænomen, som bør bemærkes i ideal-ordbogen over dansk. Og så længe *Peking* osv. stadig er en form »i mands minde«, bør den medtages i samme ordbog.

Lars Brink
Professor emeritus
labri@webspeed.dk

Mindeord. Rolf Hesse 4.12 1938 – 30.7.2020

Asgerd Gudiksen

I sommer døde et af LEDA's trofaste medlemmer, Rolf Hesse. Rolf var en nysgerrig og interesseret mand med en stor viden på mange områder, og mange medlemmer tænker sikkert lige som jeg tilbage på fornøjelige og fagligt givende samtaler med ham fx i en kaffepause under et LEDA-møde. Rolf var oprindeligt uddannet som klassisk filolog, og har skrevet lærebøger både til græsk og latin. Senere blev han også meget optaget af nygræsk, og det er nygræsk hans leksikografiske arbejder beskæftiger sig med. I sin nekrolog i *Aigis*, som LEDA-nyt har fået lov til at sakse i, skriver Sten Ebbesen om Rolfs ordbøger:

I 1985 udgav Rolf et lille hæfte med titlen *Dansk-græsk præpositionsordbog*, som tog fat i et af de svære emner på nygræsk, hvor to konkurrerende systemer på daværende tidspunkt stod over for hinanden: det fundamentale nygræske, hvor der kun er én mulig kasus efter en præposition, nemlig akkusativ, og et lærd, oldgræsk-inspireret system som dels bruger præpositioner som egentlig var døde for århundreder siden undtagen i særlig dannede kredse, dels tillader præpositioner at "styre" genitiv, hvilket ingen folkelige præpositioner gør, eller endog dativ, som ellers slet ikke findes på nutidigt græsk. På daværende tidspunkt var det under ti år siden "moderne" græsk (δημοτική) var blevet anerkendt som officielt sprog i Grækenland, og det arkaiserende καθαρεύουσα havde stadig tilhængere, mens tilhængerne af folkesproget ofte stejlt afviste at inkorporere lån fra det lærde sprog. Rolf havde indset, hvad få af de græske folkesprogstilhængere ville indrømme, at en hel del af de lærde præpositioner og lærde konstruktioner var blevet en del af normal daglig tale – problemet var at vise i hvilket omfang, og hvordan.

Dette lille arbejde kan ses som optakten til Rolfs største indsats på det nygræske område, nemlig to ordbøger, en dansk-græsk og en græsk-dansk som han fik produceret på bemærkelsesværdig kort tid. Førsteudgaven af den dansk-græske kom i København i 1995, andenudgaven i Athen 2004, mens førsteudgaven af den græsk-danske kom i Athen i 1998. Begge har op mod 30.000 opslagsord. Rolf var venuesæl, og havde derfor ingen vanskeligheder ved at mobilisere græske og danske eksperter til at hjælpe på områder hvor hans fagkundskab ikke slog til. Navnlig til den græsk-danske ordbog (hvortil han havde fået projektpenge fra flere kilder) fik han betydelig støtte fra adskillige medarbejdere, men begge bøger er dog i hovedsagen hans værk, og er monumenter over hans fine sprogsans og aldrig svigtende sans for pædagogik: udvalget af opslagsord er velovervejet, oversættelserne er præcise og har altid den rette stilistiske valør, men der er fænomener som kun dårligt lader sig beskrive i et andet sprogs ord eller hvis betegnelse på målsproget ikke er meget kendt, men som kan blive forståelige hvis de visualiseres, så i stedet for blot at oversætte πετραχήλι til "præstestola" (hvem ved hvad det er for noget?) lod han sin oversættelse ledsage af en tegning af en præst med stola på. Enhver der har været med til en ortodoks gudstjeneste ved øjeblikkelig ved synet af illustrationen hvad en πετραχήλι er for en sag. Ideen var ikke ny, men var lidt gået i glemmebogen da Rolf genoplivede den.

Læs hele Sten Ebbesens fine og personlige nekrolog i *Aigis* 20.2, nov. 2020, der er publiceret her: <http://www.igl.ku.dk/aigis/>. Tak til *Aigis* og Sten Ebbesen for tilladelse til at citere fyldigt fra nekrologen. Æret være Rolf Hesses minde.

Kend din leksikograf! –

Denne gang giver redaktionen ordet til Henrik Køhler Simonsen, der blev valgt ind i bestyrelsen ved årets generalforsamling.

Hvornår og hvordan kom du til at arbejde med faget?

Jeg er cand.ling.merc. i engelsk fra Handelshøjskolen Århus, og uddannelsen var særligt rettet mod at kunne producere juridiske, økonomiske og tekniske tekster. Fagsprog og især den virksomhedsrettede anvendelse af fagsprog var i fokus i uddannelsen, og her startede min passion og interesse for terminologi og leksikografi. Jeg var især interesseret i fagleksikografi og den åbenlyse værdiskabende rolle leksikografiske data spillede i virksomheder og organisationer. Mit speciale var et fagleksikografisk speciale og diskuterede den terminologi, der blev anvendt på hhv. dansk og engelsk. I løbet af specialet var jeg endda på ”feltarbejde” i både Danmark og England, hvor jeg indsamlede forskellige typer skøder og andre dokumenter inden for ejendomsoverdragelse. Kimen var således lagt til en gang seriøs korpusarbejde.

Hvad kan du lide ved leksikografi?

Det, der tiltaler mig mest ved leksikografi, er den værdi, som leksikografiske data og leksikografisk struktur skaber for virksomheder, organisationer, samfund og borgere. Jeg anser i øvrigt leksikografi som en stærk arkitekturdisciplin, der ved hjælp af klare strukturelle overvejelser om bruger, situation, tilgang, opgave, data og behov (Simonsen 2012:563-574) netop kan være med til at skabe mening for de involverede aktører. I en verden, hvor vi er ved at drukne i information, tror jeg, at leksikografi som arkitekturdisciplin kan bruges til at skabe mening og værdi.

Hvad bryder du dig ikke om ved feltet?

Alle discipliner og forskningsområder udvikler sig, og leksikografien har også i stor udstrækning udviklet sig de senere år. Men alligevel synes der stadig at være en tendens til i visse leksikografiske kredse at lukke sig lidt om sig selv, og vi skal passe på, at leksikografien ikke udvikler sig til et landsbymuseum. Som jeg ser det, så handler leksikografi ikke kun om nationalordbøger og sprog. Som disciplin bør vi interessere os mere for den bagvedliggende forretningsmodel, distributionsplatforme, nye anvendelsesområder, sammenhængen mellem kunstig intelligens og leksikografi og mellem undervisningsmaterialer og leksikografi etc. etc. Nogen har måske igennem årene ikke rigtig anset mig som ”rigtig” leksikograf, også selvom jeg rent faktisk har en ph.d.-grad i virksomhedsleksikografi og over 80 publikationer inden for feltet samt har lavet og medvirket i fem-seks forskellige leksikografiske informationsværktøjer i f.eks. TDC, Fagerberg, Cowi, København Zoo, Altomhus og Dansk Lægemediel Information.

Har du nogen leksikografiske kæpheste?

Jeg ved ikke, om det er en decideret kæphest, men jeg mener at leksikografi som disciplin kan meget andet end ”blot” strukturere sproglige data. Jeg insisterer faktisk på, at leksikografien som disciplin kan hjælpe brugere, organisationer og virksomheder til at skabe mening og til at skabe værdi f.eks. i branding-øjemed. Jeg insisterer også på, at vi som leksikografer skal interessere os meget for værdibegrebet – hvem skaber vi værdi for og hvordan?

Hvad er du mest stolt af at have lavet?

Jeg er meget stolt af at have lavet og rådgivet om en række informationsværktøjer i store virksomheder i Danmark. Leksikografisk arbejde i en virksomhed eller en organisation adskiller sig væsentligt fra ordbogsarbejde på etablerede ordbogsredaktioner, fordi man hele tiden skal forholde sig til værdibegrebet og til den meningsskabelse og det formål, som ens leksikografiske data skal understøtte. Det har indebåret rigtig mange socialkonstruktivistiske samtaler og afklaringer i samarbejde med en række interne og eksterne aktører, hvilket nok også har fået mig til at se leksikografi som en arkitekturdisciplin båret af social konstruktion. Leksikografi er ikke kun en værktøjsdisciplin (undskyld Wiegand), og jeg har været så heldig at have været involveret i en række værdiskabende og meningsdannende projekter i forskellige virksomheder og organisationer.

Hvad er din største bommert?

Jeg har lavet så mange fejl, men heldigvis også lært af de fleste. Men det vil nok føre for vidt at beskrive dem alle. Min største fejl er nok, at jeg på et tidligt tidspunkt i min såkaldte leksikografiske forskerkarriere ikke var i stand til at fastholde mit fokus på virksomhedens rolle i leksikografien, men den fejl fik jeg efterfølgende rettet op på.

Fortæl en god leksikografisk anekdote

Jeg har været så heldig at have arbejdet sammen med mange spændende mennesker og deltaget i næsten alle leksikografiske konferencer og seminarer siden 1999, så jeg har rigtig mange historier. En udvalgt anekdote er fra EURALEX 2000 i Stuttgart, hvor jeg i øvrigt fremlagde mit første paper. Udover at det var en virkelig spændende konference og vejret fantastisk, udmærkede konferencen sig ved at være virkelig godt arrangeret. Bortset fra at det der helt nye – nemlig internet – ikke virkede i plenarlokalet. Men jeg var jo Erhvervs-ph.d. og var ansat på både TDC og HHÅ, og TDC havde udstyret mig med en lille boks, som gjorde, at jeg kunne komme på internettet uanset, hvor jeg var. Så jeg tilbød conferencearrangøren, at vi da bare kunne bruge min mobile internetopkobling, og sådan gik det til, at TDC så betalte for internet hele den dag på EURALEX 2000.

Beskriv en typisk leksikografisk arbejdsdag/arbejdsproces for dig

Jeg kan desværre ikke bryste mig af at arbejde leksikografisk hver dag. Men der går ikke en uge, uden at jeg har arbejdet med en leksikografisk orienteret arbejdsproces. Det gælder ved udvælgelse af indhold i forbindelse med læringsmaterialer, indhold i forbindelse med bestyrelsesmøder samt indhold på websites eller på de sociale medier. Arbejdsprocessen er leksikografisk i sin natur og omfatter overvejelser om aktører, anvendelse, datatyper, værdiskabelse og meningsskabelse.

Hvilket opslagsværk kan du ikke undvære?

Jeg skriver rigtig meget. Videnskabelige artikler og projektansøgninger og mest på engelsk. Men ligesom så mange andre orker jeg ikke at ”slå noget op”. Det får mig ud af mit flow og tekstproduktionsprocessen bliver afbrudt (Simonsen 2020a og 2020b). Men jeg er ikke overraskende meget stor og ivrig bruger af integrerede Augmented Writing-værktøjer, som i varierende grad er baseret på kunstig intelligens f.eks. Write Assistant, Grammarly, Ginger eller WriteBetter som løbende kontrollerer og korrigerer engelske tekster. Hvis jeg ønsker mere slår jeg naturligvis op i anerkendte engelske opslagsværker som f.eks. Macmillan Dictionary.

Har du en leksikografisk våd drøm?

Dem har jeg haft mange af igennem tiden. Den, jeg har lige for tiden, handler især om, hvordan leksikografi kan spille en helt afgørende rolle i udviklingen af nye intelligente Augmented Writing-teknologier og få leksikografien ud og gøre gavn i hver eneste aktørs daglige gøremål. Drømmen handler også om at bidrage til en strategisk redefinering af leksikografien, således den kan opstå som Fugl Fønix og udfolde sit enorme potentiale i en hyperkompleks verden.

Simonsen, Henrik Køhler (2012): Et informationsvidenskabeligt serviceeftersyn af Medicin.dk. I: *Nordiska Studier i Lexikografi* 11, s. 563-574:

Simonsen, Henrik Køhler (2020a): Når Augmented Writing og leksikografi går hånd i hånd. I: *LEDA-nyt* nr. 69: 3–13.

Simonsen, Henrik Køhler (2020b): Augmented Writing: nye muligheder og nye teorier. I: *Nordiska Studier i Lexikografi* 15 (accepteret og under udgivelse).

Henrik Køhler Simonsen
Ekstern lektor, PhD, MA, MBA
CBS
hks.msc@cbs.dk

Kort nyt fra den leksikografiske verden

På denne plads bringer LEDA-nyt korte nyheder fra den leksikografiske verden. Alle redaktioner og enkeltpersoner opfordres til at sende korte, telegramagtige nyheder ind til LEDA-nyt. Omfanget er max. 200 ord. Nyhederne sendes til Asgerd Gudiksen, gudik@hum.ku.dk. Deadline for LEDA-nyt 71 er 1. februar 2021.

Den Danske Ordbog opdateres

"I år er der 33 nye corona-ord der er blevet optaget i *Den Danske Ordbog*: Smittetryk, afsprøjtning, superspreder. Jeg tror der mangler et ord – at man kan være coronatrist." Med disse ord indledte statsminister Mette Frederiksen sit pressemøde d. 23. oktober i år. Vi på *Den Danske Ordbog* må desværre skuffe statsministeren: coronatrist er endnu ikke tilpas udbredt i sprogsamfundet til at ordet kan få plads i ordbogen. Det er dog ikke ensbetydende med at coronaen er færdig med at smitte det danske sprog, for når næste opdatering af *Den Danske Ordbog* lander fredag d. 13. november, er der fundet plads til yderligere 17 coronarelaterede ord, bl.a. asymptomatisk, komorbiditet, kontakttal og testkit. Udover coronaordene får ordbogen tilføjet over 530 nye opslagsord, 12 nye betydninger til eksisterende opslag og 3 nye faste udtryk. *Den Danske Ordbog* udgives med støtte fra Carlsbergfondet og Kulturministeriet.

Jonas Jensen, Den Danske Ordbog, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab

Nye ord i dansk 1955 til i dag er i oktober blevet opdateret med 42 nye opslagsord

Dansk Sprognævns ordbog over nye ord i dansk er igen blevet opdateret – denne gang med 42 nye opslagsord. Som altid finder man blandt de nye opslagsord ikke kun ord der er helt nye i sproget. Man finder også masser af ord der har flere – måske endda mange – år på bagen. Det ældste ord på nyordslisten er således verbet *mime*, som dateres til 1984, mens ordene *albuehilsen*, altså om den hilsen vi bruger i stedet for knus eller håndtryk, og *kontakttal* begge kan dateres til 2020. Der er med andre ord et spænd på 36 år mellem det ældste og det nyeste ord i opdateringen.

Albuehilsen og *kontakttal* hører til blandt ét af de temaer som har præget vores ordforråd det meste af 2020, nemlig coronakrisen. Blandt de øvrige coronaord kan nævnes *driveingudstjeneste*, *flokimmunitet*, *kontaktsmitte*, *social distancering*, *superspreder* og *videomøde*. Sidstnævnte ord er et eksempel på et relativt gammelt ord (det kan dateres til omkring 1985) som har fået forøget opmærksomhed under coronakrisen, hvor vi jo er mange der har måttet holde vores møder via Skype el.lign. Andre temaer blandt de nye ord er identitetspolitik (fx *cancel culture*), mad (fx *blondie*) og natur/klima (fx *naturnationalpark*).

Margrethe Heidemann Andersen, Dansk Sprognævn

Projekter om tekstilterminologi

Center for Tekstilforskning (CTR) på Saxo Institutet, Københavns Universitet, har fået støtte fra Agnes Geijers Fond for Nordisk Tekstilforskning til et etårigt projekt om "Tekstilpioneren Margrethe Halds liv og virke". En del af re-aktualiseringen af Halds tekstilforskning vedrører det internationale og multilinguale vokabulararbejde fra 1950'erne og frem som hun var en del af på det internationale center CIETA (Centre Internationale d'Etude des Textiles Anciens), der befinder sig på Musée des Tissus i Lyon. I dag ligger en del af tekstilvokabularerne på hjemmesiden www.cieta.fr, men ikke den nordiske del. Derfor påtænker man i CIETA også at revidere vokabularerne og gøre dem søgbare i lighed med danske tekstilsamlinger i projektet www.textilnet.dk.

Vævning er fællesnævner for dette vokabulararbejde, og netop Agnes Geijer bidrog til det arbejde. Det førte til *Nordisk tekstilteknisk terminologi*, en tekstilordbog der kom i flere oplag i 1970'erne. Vi påtænker at præsentere dette første nordiske terminologiarbejde på NORDTERM konferencen i 2021. Man kan læse mere om det nye forskningsprojekt på: <https://ctr.hum.ku.dk/research-programmes-and-projects/margrethe-hald/>. Samme sted på CTR's hjemmeside finder man også det allerede digitaliserede Margrethe Hald-arkiv på CTR.

Nyt fra CTR er også, at vores tidligere centerleder, professor Marie Louise Nosch er nyudnævnt formand for Videnskabernes Selskab – et andet eksempel på hvordan fremragende tekstilforskere når højeste akademiske niveau.

Susanne Lervad, Center for Tekstilforskning & Termplus

Eleventh International Conference on Historical Lexicography and Lexicology.

Konferencen skulle have fundet sted i Rioja i juni 2020, men er blevet udsat til 16.-18. juni 2021. Fristen for indsendelse af abstracts er 28. februar 2021. Læs mere på <https://www.nerthusproject.com/events>.

Redaktionen

EURALEX

Den 19. EURALEX-konference er blevet udsat til 7.-11. september 2021. Den vil stadig foregå i Alexandroupolis, Grækenland. Temaet for konferencen er *Lexicography for inclusion*. Læs mere på konferencens hjemmeside: <https://euralex2020.gr/>

Redaktionen

Den 16. Konference om Leksikografi i Norden

Arrangørerne af næste nordiske konference har valgt at udsætte til 2022:

På grund av rådande omständigheter till följd av situationen kring covid-19, har arrangörskommittén i samråd med styrelsen för NFL beslutat att flytta den 16:e konferensen om leksikografi i Norden från maj 2021 till april 2022. Förutom datumen beräknas konferensen kunna genomföras enligt tidigare planering, dvs. plenarföreläsare, tema, plats m.m. kvarstår. Nytt datum för konferensen blir **27–29 april 2022**. Vi är ledsna för de olägenheter denna flytt eventuellt orsakar er, men tror att det är den bästa lösningen för att kunna genomföra konferensen. Sådan skriver Pär Nilsson på vegne af arrangørerne i en mail udsendt 22. Oktober. Får du ikke rundskrivelserne, men vil gerne have dem, så skriv til nfl2022@saob.se.

Konferencens

hjemmeside

er:

<https://www.nordisk-leksikografi.com/konferenser/konferens-lund-2022/>

Redaktionen

DIGHUMLAB's hjemmeside

Hot nyt er det just ikke, men redaktionen vil gerne gøre de læsere der ikke selv for længst har opdaget den, opmærksom på DIGHUMLAB's hjemmeside. Her er der nemlig ofte omtale af konferencer og andre nyheder af interesse for LEDA-medlemmer. Se her: <https://dighumlab.org/news/>.

Redaktionen

